

Zvuk crkvenih zvona - simbol vjerskog i kulturnog identiteta Hrvata

Važnost crkvenih zvona i zvonara

Krešimir Galin

Tradicija zvonjenja crkvenim zvonima značajna je tema u povijesti hrvatske tradicijske glazbene kulturne baštine. Njihovo je značenje za hrvatsku kulturu općenito i posebno za tradicijsku kulturu neprocjenjivo. Pojavu tradicijskog načina muziciranja, tj. zvonjenja crkvenim zvonima, srećom, možemo još danas znanstveno istraživati i dokumentirati kao žilavi »prežitak« daleke prošlosti u suvremenom životu hrvatskog naroda, premda hrvatska etnomuzikologija toj temi posvećuje vrlo malo zanimanja. Hrvatsko zvonjenje s crkvenim zvonima, posebno grobničko kampananje, upravo je jedinstveni primjer očuvanog ranog linearno-horizontalnog višeglasja Zapadne Europe i zbog svojih arhaičnih elemenata trebalo bi se predložiti UNESCO-u za listu spomenika svjetske nematerijalne (duhovne) kulturne baštine. Zanimljivo je i kombinirano zvonjenje u Cerniku.

Zvonjenje crkvenim zvonima spomenik je jednog posebnog relativno ranog zapadnoeuropskog višeglasja na prijelazu (početku, op. K. G.) prvog tisućljeća linearno-horizontalne polifonije. Takav je izniman primjer *kampananja* očuvan do naših dana u crkvi sv. Filipa i Jakova u Grobniku. Za Europu to je nepovratno izgubljena daleka prošlost, dok je u Hrvatskoj još uvijek životna stvarnost. Pokraj te činjenice stoji i treća činjenica da su neki elementi *kampananja* (posebno uočljivi u grobničkom, ali i jelenjskom) zajednički najstarijim zabilježenim (ali još živim) načinima signalizacije pomoću udaranih drvenih (ili kovanih) ploča u izoliranim samostanima Grčke. Isto podrijetlo, dokazano ima i starorusko crkveno

zvonjenje, ali se ono kasnije potpuno drugačije razvijalo. To je još jedna značajna povijesna činjenica koja potvrđuje da katolička i pravoslavna crkva imaju u svojim korijenima zajedničke kulturne elemente tradicije. Zato je potrebno učiniti usporedbu tih elemenata, ali također utvrditi povijesne činjenice vezane za proizvodnju, tj. lijevanje crkvenih zvona kao i razvitak određenih tehnika zvonjenja crkvenim zvonima. Zbog navedenog treba smatrati zvonjenje crkvenim zvonima kao i određen broj zvona, kulturnim spomenicima nulte kategorije.

Niz glazbenih varijanata kampananja

Kako je jedinstveni očuvani način grobničkog *kampananja* tako je i je-

dinstvena činjenica da se u Hrvatskoj očuvao cijeli niz glazbenih varijanata *kampananja* i njihovi razvojni oblici tehnike zvonjenja, od kojih je i jedan značajan primjer kombiniranog zvonjenja – *kampananja* crkvenim zvonima u crkve sv. Bartola u Cerniku. Sama činjenica da se *kampananje* kao naziv za stariju tehniku neposrednog zvonjenja s crkvenim zvonima, kada se držeći klatno zvona u ruci, ritmički udaralo o samo jednu unutarnju stranu nepomičnog zvona, zadržao i čak prenio na kombiniranu tehniku zvonjenja tehnikom njihanja zvona potezanjem konopca i samostalnim udaranjem zaljuljanog klatna o obje unutarnje strane plašta zvona, dokazuje povijesno prijelazno, drugo mjesto kombinirane tehnike zvonjenja u

oživi, revitalizira, ali uz prijeko potreban ozbiljan istraživački i znanstveni pristup u dokumentiranju (fotografski i video) kao i pedagoški i andragoški ispravan pristup primjeni odabranih metoda revitalizacije, edukacije i turističke primjene samog *kampananja*, starije, izravne, i novije, posredne, »kombinirane« tehnike zvonjenja crkvenim zvonima. Zvonjenje crkvenim zvonima je kulturna vrednota spomeničke kategorije koju treba održati podučavanjem mladih zvonara i predstavljanjem turistima, kao što to čine Slovenci organiziranjem godišnjih festivala *pritrkavanja*. Zgodno je i instaliranje snimaka tradicijskog zvonjenja crkvenim zvonima, koje se dnevno puštaju preko zvučnika sa seoskih tornjeva i stvaraju idilični kulturno-povijesni kontekst koji stranci primaju oduševljeno kao specifičnu zvučnu

razvojnoj liniji kontinuiteta zvonjenja s crkvenim zvonima, na putu prelaska k mehaničkom pogonu, a strojnom satnom mehanizmu koji će zamijeniti zvonara i učiniti suvišnim ljudski stvaralački čimbenik u zvonjenju crkvenim zvonima.

Tim, mehaniziranim zvonima završen je puni krug kojim je tradicija, usmena predaja, folklorna, narodska, bezimeno pojedinačna umjetnička stvaralačka ljudska duša nošena vjerskim »božanskim« nadahnućem, istodobno obilježavajući i nacionalni i kulturni hrvatski, ali i europski kršćanski identitet došla, možda, do svoga kraja! No, ipak, to nije slučaj u cijeloj Hrvatskoj. U mnogim krajevima nisu kupljeni satni mehanizmi i tradicija još živi, svjedoci i sjećanja još žive, što upućuje na mogućnost da se tradicija

Staljin je iz ideoloških razloga, upravo iz ateističke mržnje komunista prema religiji, dao uništiti, srušiti mnoge crkve i razbiti još više crkvenih zvona, o čemu postoji filmska i foto dokumentacija. Što znače zvana, dobro su znali i hrvatski neprijatelji u svim dosadašnjim, a posebno u Domovinskom ratu te su uništavali crkvena zvana, mržeći njihov zvuk.

senzaciju, ne znajući ništa o toj specifičnoj očuvanoj tradiciji. Za još snažniju sličnu hrvatsku tradiciju turisti ne znaju jer zbog nepoznavanja i nerazumijevanja problematike mjerodavnih institucija i nedostatka prezentacije toga simbola hrvatskog vjerskog i kulturnog identiteta nije poznata ta vrsta kulturne baštine.

Spajanje starog i novog

Kombinirano zvonjenje crkvenim zvonima u Cerniku predstavlja drugu razvojnu fazu u kojoj se spajaju dvije tehnike dva načina zvonjenja, jednog starog (*kampananja*), gdje se izravno klatnom tuče u stranu nepokretnog visećeg zvona, i jednog novijeg, gdje se potezanjem konopca zvono njiše i udara u klatno. Vjerojatno je ta kombinacija nastala zbog povećanja broja zvona, i moguće

ideje da jedno zvono daje temeljni, smireni dubok ton, kao suprotnost živom, gotovo grozničavom ubrzanom zvonjavi koja je tipična za stariji sloj, tj. tehniku izravnog zvonjenja, tj. *kampananja*. Za primjer kombiniranog *kampananja* u Cerniku nalazimo komparativne primjere zvonjenja i varijacija tehnika u Hrvatskom zagorju (Oroslavje i

Veliko Trgovišće). Za primjer starijeg *kampananja* iz Grobnika i Donjeg Jelenja, odnosno njihova pripremnog, uvodnog dijela u zvonjenje, našli smo meloritamski model vrlo starog načina signalizacije udaranim drvenim pločama u staroj Rusiji (*bilo, drevo, klepalo*) i bizantskoj Grčkoj (*semanterion*), što upućuje na moguće kulturno nasljeđe iz vremena kad je Dalmacija bila bizantska tema (sjetimo se da je porečka bazi-

lika sa svojim mozaicima najsjeverniji primjer bizantske sakralne arhitekture u Hrvatskoj) kao i 1.500 godina kontinuiteta specifičnog glazbenog izraza prenesenog u drugi medij, tj. na drugo glazbalo, zvona. Kako se izvorna tradicija udaranja u drvene ploče u katoličkim samostanima i crkvama izgubila u Hrvatskoj, moguće je da su zvonari preuzeli taj meloritamski obrazac i upotrijebili ga kao uvod u zvonjenje.

Kampananje je kao naziv za stariju tehniku neposrednog zvonjenja s crkvenim zvonima, kada se, držeći klatno zvona u ruci, ritmički udaralo o samo jednu unutarnju stranu nepomičnog zvona.

Proučavati, dokumentirati i prezentirati

Činjenica da postoje paralele u kombiniranom zvonjenju u Hrvatskoj i Sloveniji, ali da su nedovoljno istražene, upućuje na potrebu stvaranja zajedničkog međunarodnog znanstvenoistraživačkog projekta proučavanja i dokumentiranja toga povijesno značajnog fenomena nematerijalne/duhovne glazbene kulturne baštine u Hrvatskoj i okolnim zemljama, kako bi ta baština, kako u svom crkvenom tako i nacionalnom smislu, imala svoju budućnost, ali, ipak, već u sadašnjosti.

Staljin je iz ideoloških razloga, upravo iz ateističke mržnje komunista prema religiji, dao uništiti, srušiti mnoge crkve i razbiti još više crkvenih zvona, o čemu postoji filmska i foto dokumentacija. Što znače zvona, dobro su znali i hrvatski neprijatelji u svim dosadašnjim, a posebno u Domovinskom ratu te su uništavali crkvena zvona, mrzeći njihov zvuk (»Božji glas«), rušeći zvonike i crkve. Stoga: upoznajmo, negujemo i predstavimo svijetu naše jedinstveno duhovno i kulturno blago.

Hrvatska liturgijska pjesmarica

Prošireno i popravljeno izdanje hrvatske liturgijske pjesmarice iz 1983. godine. Uz ostalo, donosi i nove skladbe za liturgijsku uporabu te izbor pjesama za slavljenje sakramenata i blagoslovina.